

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันครอบครัวนับว่าเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ และมีความเก่าแก่มากที่สุดสถาบันหนึ่งของสังคมไทย เมื่อชายหญิงได้ทำการสมรสกันก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อกัน ในอดีตแต่ละครอบครัวฝ่ายสามีจะเป็นหัวหน้าครอบครัว และประกอบอาชีพการงานหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนฝ่ายภริยามีหน้าที่ดูแลบุตรและบ้านเรือน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของสามี แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป สังคมได้มีวิวัฒนาการใหม่ๆเกิดขึ้นมากมาย ล้วนอำนวยความสะดวกสบายให้แก่บุคคลมากขึ้น สถาบันครอบครัวก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตที่มีความเร่งรีบมากขึ้น หรือการแข่งขันกันประกอบอาชีพ จากเมื่อก่อนฝ่ายสามีจะเป็นฝ่ายที่ออกไปประกอบอาชีพการงานหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ก็กลับกลายเป็นว่าฝ่ายภริยาก็ต้องออกไปประกอบอาชีพหารายได้เช่นกัน จึงทำให้สามีภริยามีเวลาให้บุคคลในครอบครัวน้อยลง ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างบุคคลในครอบครัว จนนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ที่เป็นต้นเหตุให้สถาบันครอบครัว ต้องแตกสลายไปจนถึงขั้นหย่า ซึ่งแน่นอนว่าการหย่านั้น ในแต่ละครอบครัวคงไม่มีใครต้องการให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ด้วยสถาบันครอบครัวถือเป็นรากฐานสำคัญที่มีส่วนช่วยพัฒนาสังคมในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการศึกษา ด้านการประกอบสัมมาอาชีพ หรือแม้แต่ว่าด้านความประพฤติของแต่ละบุคคล เหล่านี้ล้วนมาจากพื้นฐานทางครอบครัวทั้งสิ้น หากครอบครัวไหนมีการอบรมสั่งสอนบุตรหลานที่ดี ให้รู้จักหน้าที่ของตน และเคารพสิทธิของผู้อื่น ครอบครัวหรือบุคคลนั้นก็จะมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่หากพื้นฐานทางครอบครัวไม่ดี ก็อาจเป็นต้นเหตุนำไปสู่ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ดังนั้นเมื่อสถาบันครอบครัวเป็นสิ่งที่สำคัญต่อสังคม หากครอบครัวใดมีปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาระหว่างบิดามารดาและบุตร หรือปัญหาระหว่างบุคคลในครอบครัว ย่อมทำให้บุคคลในครอบครัวได้รับผลกระทบ ไปด้วย และอาจสร้างปัญหาให้กับผู้คนในสังคมได้เช่นกัน ในสังคมไทยนั้นปัญหาครอบครัวที่พบเจอกันอยู่บ่อยๆ ก็คือ ปัญหาการหย่า ปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาชีวิตสมรสที่แตกสลายลงไปแล้ว “การหย่า” ถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของคู่สมรสที่ประสอจะจบความสัมพันธ์ฉันสามีภริยาของตน เมื่อการสมรสได้สิ้นสุดลงโดย

การหย่า สถานะความเป็นสามีภริยาก็คือต้องระงับสิ้นไปด้วย คงมีเพียงหน้าที่และความรับผิดชอบ ภายหลังจากหย่าเท่านั้นที่อาจยังต้องเกี่ยวพันกันอยู่ตามที่คู่หย่าได้ตกลงกัน ซึ่งในประเทศไทยนั้น ได้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการหย่าอยู่หลายฉบับ ที่ได้มีการบังคับใช้มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานี ซึ่งในสมัยนั้น ได้มีการตรากฎหมายออกมาใช้บังคับเรียกว่า พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการผิดเมีย พ.ศ. 1904 และพระราชบัญญัติเพิ่มเติมว่าด้วยการแบ่งปันสินบริคณห์ระหว่างผัวเมีย พ.ศ. 1905 ต่อมาในสมัยตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ได้มีการชำระสะสางกฎหมายเก่าๆ แล้วตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับใหม่เรียกว่า กฎหมายลักษณะผัวเมีย ซึ่งในกฎหมายฉบับนี้ได้ให้อำนาจสามี สามารถมีภริยาได้หลายคน โดยที่ไม่ต้องทำการจดทะเบียนสมรส หรือการที่สามีไปบวชเป็นพระหรือภริยาไปบวชเป็นชี ก็ให้ถือว่าทั้งสองคนขาดจากความเป็นสามีภริยากัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2451 ได้มีการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งประกอบไปด้วย บรรพที่ 1 ถึงบรรพที่ 4 และในปี พ.ศ. 2473 ก็ได้มีการเสนอร่างบรรพ 5 ขึ้น และมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2478 เป็นต้นมา¹ เมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2478 จึงเท่ากับว่าเป็นการยกเลิกกฎหมายลักษณะผัวเมียไปโดยปริยาย แล้วใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2478 แทน แต่เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างที่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2478 จึงได้มีการประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477 ในมาตรา 4 ซึ่งได้บัญญัติว่า “บทบัญญัติแห่งบรรพนี้ไม่กระทบกระเทือนถึง 1) การสมรสที่ได้มีอยู่ก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายบรรพนี้ และทั้งสัมพันธ์ในครอบครัวอันเกิดแต่การสมรสนั้น...” กล่าวคือ การสมรสในช่วงที่ใช้กฎหมายลักษณะผัวเมียที่มีความสมบูรณ์ ก็ให้คงความสมบูรณ์นั้นอยู่เช่นเดิม แม้ว่าในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2478 จะบัญญัติไว้ต่างกัน โดยการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2478 นั้น คู่สมรสต้องจดทะเบียนสมรสด้วย ส่วนการสมรสตามกฎหมายลักษณะผัวเมียนั้น คู่สมรสไม่ต้องจดทะเบียนสมรส² แต่สามีสามารถร้องขอให้นายทะเบียนจดบันทึกฐานะของภริยาตนไว้ในทะเบียนได้ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478 มาตรา 24

ปัจจุบันกฎหมายครอบครัวที่ประเทศไทยใช้บังคับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยได้มีการบัญญัติถึงความสิ้นสุดของการสมรสไว้ในบรรพ 5 มาตรา 1501 มีหลักว่าการสมรสย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย การหย่า หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอน และการหย่านั้น ได้ถูก

¹ สมชาย กษิติประดิษฐ์. (2548) *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 2.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

บัญญัติไว้ในมาตรา 1514 มีหลักว่า การหย่า สามารถกระทำได้ 2 แบบ คือ แบบที่ 1 การหย่าโดยความยินยอม ซึ่งต้องทำเป็นหนังสือ และมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย 2 คน การหย่าโดยความยินยอมนี้ เป็นกรณีที่คู่สมรสประสงค์หย่าขาดจากกันเอง โดยกฎหมายกำหนดแบบไว้ว่า การหย่าโดยความยินยอม ต้องทำเป็นหนังสือ และมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย 2 คน (กฎหมายลักษณะหัวเมีย) และหากเป็นการหย่าที่คู่สมรสนั้น มีการจดทะเบียนสมรส (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5) การหย่านั้นก็ต้องไปจดทะเบียนหย่าต่อนายทะเบียนด้วย มิฉะนั้นถือว่าการหย่านั้น ไม่สมบูรณ์ ตามมาตรา 1515 และแบบที่ 2 การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล เป็นกรณีคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นฟ้องหย่าอีกฝ่ายต่อศาล ซึ่งการจะฟ้องหย่ากรณีนี้ได้ จะต้องอาศัยเหตุหย่าและเหตุหย่า นั้นต้องเป็นไปตามที่ได้ระบุไว้ในมาตรา 1516 ด้วย ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนจะขอก้าวถึงการสิ้นสุดการสมรสในกรณีการหย่าโดยความยินยอม และศึกษาถึงผลของการหย่าโดยความยินยอมเท่านั้น

เมื่อมีการหย่าโดยความยินยอมเกิดขึ้น ผลในเรื่องการสิ้นสุดของสถานะความเป็นสามีภริยานั้น หากเป็นการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสที่ได้จดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ก็จะไม่พบปัญหาในเรื่องนี้ เนื่องจากกฎหมายได้บัญญัติไว้ชัดเจนในมาตรา 1531 โดยวางหลักว่า การสมรสที่ได้มีการจดทะเบียนสมรสนั้น หากทำการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย การสิ้นสุดสถานะความเป็นสามีภริยา ให้มีผลนับแต่เวลาจดทะเบียนการหย่าเป็นต้นไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าในมาตรานี้ ไม่ได้มีการกล่าวถึงคู่สมรสตามกฎหมายลักษณะหัวเมีย และคู่สมรสที่สมรสตามแบบกฎหมายต่างประเทศไว้เลย ซึ่งการสมรสของคู่สมรสทั้งสองแบบดังกล่าว หากปรากฏว่าคู่สมรสประสงค์จะหย่าโดยความยินยอม กฎหมายเพียงแค่งำหนดให้ทำเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อพยานอย่างน้อย 2 คนเท่านั้น ก็ถือได้ว่าการหย่านั้นสมบูรณ์ นับแต่ขณะทำหนังสือหย่าแล้ว³ และเนื่องจากการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองแบบนี้ ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 เมื่อเป็นเช่นนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาการตีความทางกฎหมายในเรื่องการสิ้นสุดความเป็นสามีภริยา ของคู่สมรสทั้งสองแบบดังกล่าวว่ามีการสิ้นสุดความเป็นสามีภริยาลงเมื่อใด ปัญหาการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา ว่า จะแบ่งทรัพย์สินที่มีอยู่ในเวลาใด ตลอดจนปัญหาการอ้างสิทธิต่อบุคคลภายนอกว่าจะอ้างให้เป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกได้หรือไม่

เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงต้องทำการศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยกับบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางที่จะ

³ ชาติชยา อัครวิบูลย์. (2552). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 361.

นำมาเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทย ให้มีความชัดเจน และบังคับใช้ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการกรณีการหย่าโดยความยินยอม ของสามีภริยาตามกฎหมาย ต่างประเทศและกฎหมายครอบครัวไทย เพื่อให้ทราบถึงวิวัฒนาการเกี่ยวกับการหย่าโดยความยินยอม และผลของการหย่าโดยความยินยอม ของสามีภริยาตามกฎหมายของต่างประเทศ และกฎหมายครอบครัวไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายครอบครัวเกี่ยวกับการหย่าโดยความยินยอม และผลของการหย่าโดยความยินยอม ของสามีภริยาตามกฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายครอบครัวไทย เพื่อให้ทราบถึงหลักการหย่าโดยความยินยอม และผลของการหย่าโดยความยินยอม

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลของการหย่าโดยความยินยอม ตามกฎหมายของ ต่างประเทศและกฎหมายครอบครัวไทย

4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับผลของการหย่าโดยความยินยอม ตามกฎหมาย ครอบครัวไทย โดยเฉพาะการวิเคราะห์ปัญหาผลของการหย่าโดยความยินยอมของสามีภริยาตาม กฎหมายลักษณะผัวเมีย และสามีภริยาที่สมรสกันตามแบบของกฎหมายต่างประเทศ

5. เพื่อหาข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายครอบครัวเกี่ยวกับ ผลของการหย่าโดยความยินยอม ของสามีภริยาตามกฎหมายครอบครัวไทย

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ระบบกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยที่เกี่ยวกับผลของการหย่าโดยความยินยอม ใน ส่วนของการบังคับใช้กฎหมายกับคู่สมรสที่สมรสกันตามกฎหมายลักษณะผัวเมีย และคู่สมรสที่ สมรสกันตามแบบของกฎหมายต่างประเทศ ในปัจจุบันยังคงปรากฏปัญหาอยู่หลายประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาผลทางกฎหมายใน 3 กรณี ได้แก่

1. ปัญหาเกี่ยวกับการสิ้นสุดสถานะของการเป็นสามีภริยา
2. ปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการสิ้นสุดสถานะของการเป็นสามี ภริยา และ
3. ปัญหาเกี่ยวกับการกล่าวอ้างการสิ้นสุดของการเป็นสามีภริยา ต่อบุคคลภายนอก ผู้ทำการ โดยสุจริต

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องแก้ไขพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ.2478 โดยกำหนดให้สามีภริยาตามกฎหมายลักษณะฉัวเมีย และสามีภริยาที่สมรสกันตามแบบของกฎหมายต่างประเทศ หากประสงค์จะขอให้สถานะการสมรสสิ้นสุด และมีผลสมบูรณ์เหมือนการหย่าของสามีภริยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 จะต้องร้องขอให้นายทะเบียนบันทึกการหย่าไว้ในทะเบียน ทั้งนี้จำเป็นต้องแก้ไขพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ.2478 และ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ให้สอดคล้องต้องกัน

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยเอกสาร ได้แก่ ตำราทางวิชาการ ด้านกฎหมายครอบครัวของประเทศและต่างประเทศ ประกอบด้วย ประมวลกฎหมาย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ คำพิพากษาศาลฎีกา รายงานการวิจัย รวมถึงเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยและของต่างประเทศ โดยการรวบรวมข้อมูลจากแนวความคิด และทฤษฎีต่างๆ ประกอบกับแนวปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งความเห็นทางกฎหมายของผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายครอบครัวทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศ

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะในเรื่องการหย่า กรณีการหย่าโดยความยินยอม ซึ่งศึกษาในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับผลของการหย่าโดยความยินยอม ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 มาตรา 1531 และมาตรา 1532 และศึกษาในส่วนกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ.2478 มาตรา 17 และมาตรา 24 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 มาตรา 20 โดยศึกษาถึงวิวัฒนาการของระบบกฎหมายครอบครัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิเคราะห์และเปรียบเทียบกับกฎหมายครอบครัวของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ว่ามีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อหาข้อเสนอแนะและข้อปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายครอบครัวที่เกี่ยวกับผลของการหย่าโดยความยินยอม ของสามีภริยาตามกฎหมายครอบครัวของประเทศไทย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ทราบถึงวิวัฒนาการเกี่ยวกับการหย่าโดยความยินยอม และผลของการหย่าโดยความยินยอม ของสามีภริยาตามกฎหมายของต่างประเทศ และกฎหมายครอบครัวไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ทำให้ถึงทราบถึงหลักการหย่าโดยความยินยอม และผลของการหย่าโดยความยินยอม ของสามีภริยาตามกฎหมายของต่างประเทศ และกฎหมายครอบครัวไทย
3. ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลของการหย่าโดยความยินยอม ตามกฎหมายของต่างประเทศและกฎหมายครอบครัวไทย
4. ทำให้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับผลของการหย่าโดยความยินยอม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยเฉพาะปัญหาผลของการหย่าโดยความยินยอมทั้งคู่สมรสตามกฎหมายลักษณะคู่สมรส และและคู่สมรสที่ได้สมรสกันตามแบบของกฎหมายต่างประเทศ
5. ทำให้ได้ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับผลของการหย่าโดยความยินยอม ตามกฎหมายครอบครัวไทย เพื่อให้บทบัญญัติของกฎหมายครอบครัวไทยมีความชัดเจนและบังคับใช้ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย